

**Наталія ГОМЗЯКОВА,
Олександр ЗОСИМЕНКО**

*здобувачі вищої освіти, спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

*Науковий керівник:
Олена АРТЮХ-ПАСЮТА
кандидатка економічних наук, доцентка,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА МЕТОДИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Корупційні ризики, за своєю суттю, є умовами та обставинами, які сприяють виникненню, реалізації та поширенню корупційних дій у службовій та професійній діяльності осіб, що вчиняють корупційні правопорушення. Вони виникають внаслідок неналежного виконання або ігнорування певних положень законодавства та інших нормативних актів, а також за умов відсутності або неефективності контролю за діяльністю суб'єктів корупційних правопорушень.

Відповідно до п. 2 Розділу I «Загальні положення» наказу Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.12.2021 р. № 830/21 «Методологія управління корупційними ризиками», корупційний ризик - імовірність вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, що негативно вплине на діяльність організації [2].

Ситуація з публічними закупівлями в Україні є особливо складною та проблематичною через тривалу воєнну агресію російської федерації. З одного боку, воєнний стан, який був введений у 2022 р., потребує швидкого та оперативного забезпечення потреб оборони та безпеки держави. З іншого боку, воєнний стан створює додаткові корупційні ризики.

Приклади та зміст корупційних ризиків у сфері публічних закупівель розглянуто у табл. 1.

Таблиця 1 - Приклади та зміст корупційних ризиків у сфері публічних закупівель

Приклад корупційного ризику	Сутність корупційного ризику
1	2
Дискримінаційні умови ТД, обмеження конкуренції у т.ч. шляхом дискваліфікації конкурентів певного учасника із надуманих причин	Встановлення дискримінаційних умов в ТД, орієнтовані на певного учасника, що звужує коло потенційних учасників та/або унеможливує перемогу постачальників, які можуть запропонувати предмет закупівлі кращої якості за нижчу ціну. Упереджене ставлення до розгляду тендерних пропозицій, ймовірність необґрунтованого відхилення тендерної пропозиції із несуттєвими та/або технічними недоліками для того, щоб переможцем став певний учасник <i>(наприклад, відсутність</i>

Продовження таблиці 1

1	2
	<i>незначних для закупівлі довідок, чи нумерації сторінок документів).</i> Ігнорування недоліків у тендерній пропозиції учасника, якого фактично заздалегідь визначили переможцем у зв'язку зі змовою замовника (УО) та учасника процедури. У випадках, коли певний учасник не зміг взяти участь або прозоро перемогти, УО відмінює процедуру закупівлі з метою оголошення аналогічного тендеру під певного учасника
Завищення очікуваної вартості закупівлі	Штучне завищення очікуваної вартості закупівлі в умовах попередньої змови потенційного постачальника та УО з метою незаконного збагачення (<i>наприклад, коли очікувана вартість вища за середньо ринкову</i>)
Завищення обсягів закупівлі/ закупівля непотрібних товарів	Штучне завищення обсягів закупівлі за змови посадових осіб замовника та потенційного постачальника з метою отримання неправомірної вигоди у тому випадку, коли у проведенні закупівлі відповідного заявленого обсягу немає потреби. Закупівля надто розкішних товарів з метою використання для власних потреб посадовою особою замовника
Поділ предмета закупівлі	Дозволяє уникнути прозорих та відкритих торгів. Вигоду може отримувати певний постачальник, що перебуває у змові з посадовою особою замовника
Неповна перевірка учасників процедури закупівлі	Надання переваги певному учаснику закупівлі шляхом умисного ігнорування наявності підстав для відмови в участі у процедурі закупівлі, а також неповна перевірка наявності таких підстав. Крім того, можлива неналежна перевірка субпідрядників, яких буде залучено переможцем до виконання договору
Конфлікт інтересів	Приховування наявності факту конфлікту інтересів
Безпідставна відміна закупівлі	Обґрунтовується відсутність потреби у предметі закупівлі. Але відміна здійснена умисно, з метою проведення нового тендеру, під певного учасника, який не зміг взяти участь, або прозоро перемогти в первинній процедурі закупівлі
Неоприлюднення всіх додатків до договору (<i>наприклад, кошторисної документації при закупівлі будівельних робіт</i>)	Відсутність у вільному доступі кошторисної документації обмежує контроль за якістю виконання робіт та ймовірним завищенням ціни будівельних матеріалів, робіт. Свідчить про змову недобросовісних посадових осіб замовника із постачальником
Недопостачання товарів (робіт/ послуг), приймання продукції, яка не відповідає умовам договору	Свідчить про змову відповідальної особи замовника з постачальником. Зокрема, підписання посадовими особами замовника документів про належне виконання договору і фактичне ігнорування порушень, допущених виконавцем
Санкції, накладені на учасника чи переможця тендеру	Особливості № 1178 [3] забороняють закуповувати у громадян рф, рб, ір ірану та їхніх юридичних осіб, а також українських фірм, власниками 10 % яких є зазначені держави. Тож, не лише громадяни рф, рб, ір ірану, але й компанії, громадяни України та інших держав можуть потрапити під санкції за співпрацю з агресором чи фінансування війни. Заборонено укладати договори з такими суб'єктами. Якщо УО не перевірить учасників та їхніх засновників у санаційному реєстрі НАЗК, може йтися про злочинну змову

Джерело: сформовано авторами за [1; 4]

Для мінімізації корупційних ризиків у сфері публічних закупівель необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на підвищення прозорості, аудиту та відповідальності. На нашу думку, до таких заходів слід віднести:

- впровадження інтегрованих пошукових та аналітичних систем на основі штучного інтелекту, які повинні стати обов'язковими для всіх Замовників;
- використання інноваційних, більш ефективних та технологічних програмних продуктів і систем фільтрації в Prozorro, що унеможливають встановлення завищених або дискримінаційних вимог у тендерній документації Замовника та блокують доступ до торгів недобросовісних Учасників;
- розроблення та впровадження уніфіковані договори Замовником, які укладаються за результатами тендерної процедури, а також визначити конкретний перелік випадків, у яких можуть вноситися зміни до істотних умов таких договорів;
- залучення незалежних аудиторів з зовнішніх організацій для перевірки та оцінки процедур закупівель, здатних виявляти корупційні дії;
- організація навчання для учасників процесу закупівель щодо корупційних ризиків та надати їм інструменти для виявлення і запобігання корупції;
- залучення до процесу публічних закупівель сторонні організації, які спеціалізуються на підготовці тендерної документації, тендерних пропозицій та захисті прав усіх учасників процесу.

Впровадження вищенаведених заходів, разом із потужним політичним бажанням та підтримкою суспільства, може значно мінімізувати корупційні ризики у сфері публічних закупівель.

Список використаних джерел

1. Даценко В. 13 друзів хабармена: ризики в закупівлях і як їх побороти. URL: <https://dozorro.org/blog/13-druziv-habarmena-riziki-v-zakupivlyah-i-yak-yih-roboroti> (дата звернення: 12.11.2024).
2. Методологія управління корупційними ризиками : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.12.2021 р. № 830/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#n8> (дата звернення: 12.11.2024).
3. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178 (зі змінами від 09.02.2024 р.). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanovy-kabinetu-ministriv-a131> (дата звернення: 12.11.2024).
4. Чучаліна К. Корупційні ризики в публічних закупівлях. URL: <https://dzplatforma.com.ua/article/17402-koruptsiyni-riziki-v-publichnikh-zakupivlyakh> (дата звернення: 12.11.2024).